

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de stru si timbrulu.

Sabiiu, 29. Octobre v. 1876.

Prenumeratiunile si corespundintiele suntu a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Cumu stamu noi Romanii cu invetiatorii nostri?

Este unu adeveru recunoscutu de toti barbatiu competenti si confirmatu de ecsperintiele dílnice ale vietiei practice, ca intre factorii dela cari depinde prosperarea si in florirea unei scóle, — celu mai principalu este — invetiatoriulu. Invetiatoriulu póte díce fora a ecsagerá: „scól'a sum io“, pentru ca scól'a este intru adeveru cumu o face invetiatoriulu: invetiatoriulu bunu face scól'a buna, invetiatoriulu reu face scól'a rea. Invetiatoriulu petrunsu de iubire si devotamentu catra chiamarea sa va face progresu chiar si sub impregiurari puçinu favorabile, pre candu invetiatoriulu necapace pre langa totu concursulu celoru lalti factori nu va fí in stare a oprí decadinti'a scólei.

Pentru aceea ori candu si ori unde este verb'a a inaltia si intari unu poporu prin cultura, si spre acestu scopu a inmultí de urgentia numerulu scóleloru poporale, inceputulu se face prin a intemeia mai antaiu de tóte institute pedagogice pentru prepararea invetiatoriloru. Asia facu Prussia dupa caderea sa la anulu 1806, candu barbatulu seu de statu Stein recunoscu, ca nu este mantuire decatu cultivandu si armandu poporulu; asia facu Francia dupa caderea sa la anulu 1870, candu ministrulu seu de culte si instructiune publica Iules Simon, acela, carele pronuncia memorabilele cuvinte, ca „poporulu, carele are cele mai bune scóle, este primulu poporu pe lume seau va fí“, decretu inca precandu Parisulu era incungiuratu de tunurile si baionetele germane infintiarea unui seminariu pedagogicu centralu in Parisu, institutu modelu pentru tóte celelalte „scóle normale“ din tíera; si totu asia facu si Ungari'a la anulu 1868, decretandu infintiarea a 20 de preparandie de statu pentru evalidarea fiitoriloru invetiatori. Tóte statele acestea si altele, despre cari de asta data nici nu amintim, urmandu astfeliu, au recunoscutu faptice, ca factorulu decisivu, elementulu datatoriu de viétia in scóla este invetiatoriulu.

Standu lucrulu astfeliu, este tempulu se ne intrebamu: Cumu stamu noi Romanii cu invetiatorii nostri poporali in ceea ce privescu evalidatiunea loru pedagogica?

Nu este intentiunea nóstra de asta data a vorbí de numerulu si organizatiunea institutelor nóstre pedagogice si a cercetá, intru catu ele corespundu in ambele privintie trebuintelor reale si postulatelor pedagogiei de astadi; cu intrebarile acestea ne vomu ocupá de alta data intr'unu tractatu specialu. Scopulu nostru este a incercá unu respunsu la intrebarea: Au toti invetiatorii nostri actuali evalidatiunea receruta — conditiune neaperata pentru prosperarea scóleloru? Déca nu: carea este caus'a si cumu se póte ea delaturá?

In lips'a unoru date statistice ecsacte nu suntemu in stare a aratá pana la unulu: cati dintre invetiatorii nostri actuali au evalidatiunea receruta, si cati nu; avemu inse la mana date de alta natura, cari ne permitu a ne formá in privinti'a acést'a o parere aprocsimativa. De unu timpu incóce adeca se tñu pretotindenea cursuri suplementarie, ici cólea si conferintie invetiatoresci. Toti conducatorii acestoru cursuri si conferintie convinu intru a marturisi, ca este inca mare numerulu aceloru invetiatori, cari nu au nici unu folosu de aceste intruniri didactice, lipsindu-le aprópe tóte conditiunile pentru a intielege materiile tractate. Acelea-si ecsperintie le-au facutu si redactorii acestei foi atatu cá atari, catu si cá conducatori de cursuri suplementarie in Transilvani'a si Ungari'a. Cá redactori, convenindu cu mai multi inspectori scolastici, fura recercati din partea acestor'a, a cultivá in „Scól'a Romana“ mai cu séma „propunerile practice“, si inca de acelea, cari privescu clas'a elementaria, observandu, ca „invetiatorii nostri parte mare suntu din lumea vechia, nu precepu disertatiunile pedagogice si in scóla nu esu din regiunea Abecedariului, ci se marginescu la vechiulu triviu: de a ceti, a scrie si a calculá — cá in betrani“.

Cumu amu dísu, nu suntemu in stare a aratá prin cifre, cati procenti din numerulu totalu alu invetiatoriloru nostri actuali facu invetiatorii „neapti“; in totu casulu numerulu loru este considerabilu. Acei invetiatori inse, cari nu suntu capabili a participá cu folosu la intrunirile didactice, nici a intielege manuale si scrieri pedagogice, aceia in dílele nóstre aru trebuí se nu mai aiba nici unu cursu, se fia — imposibili. Astadi, candu giuru im-

pregiuru de noi tóte popórale se încórda din respoteri a-si organisá scólele dupa principia moderne si cu deosebire a procurá invetiatoriloru o cvalificatiune mai corespundietória, — numai noi se continuamu a face scólele nóstre asile pentru ecsistintie, cari au patinitu naufragiu pre tóte terenurile vietiei? Astadi sórtea unui poporu este: a progresá, au a apune; a tñé pasiu cu natiunile conlocuitoare, au a cadé sdrobitu in petiórele loru. Progresulu inse depinde dela bunastarea scóleloru, ér acést'a dela cvalificatiunea si capacitatea invetiatoriloru; decí invetiatori buni mai antâiu de tóte si pre totindenea!

Ni-se va reflectá, ca este usioru a strigá „invetiatori buni“; acestia inse suntu rari; afara de aceea avemu comune serace, cari nu potu tñé invetiatori buni, pentru ca acesti'a suntu scumpi; si apoi: „esi reu din pareu, ca-i mai reu fora de reu!“

Mai antâiu de tóte observamu, ca educatiunea nu admite teorí'a lui: „esi reu din pareu“; educatiunea díce: „decátu reu, mai bine nimica“; pentru ca in casulu din urma junimea 'si va conservá incai intregitatea sa naturala, pre candu unu invetiatoriu reu este in stare a tempí si inveniná o generatiune întréga. Candu unu individu nechiamatu se încérca a curá mórburi fisice, lumea i díce siarlatanu, si legea vine a-lu pedepsí aspru; se fia óre siarlatanerí'a in educatiune mai puçinu condamnabila? in educatiune, problem'a careia este a desvoltá si nobilitá tóte poterile si cu deosebire poterile spirituale ale pruncului? Se nu ne amagimu noi pre noi in cestiumi de unu interesu vitalu, in cestiume educatiunei; càci aici au valóre cuvintele scripturei: „Pecatele parintiloru voru fi certate pana in lini'a a sieptea!“

In câtu pentru „plata“, invetiatorii buni nici candu nu suntu „scumpi“; scumpi suntu invetiatorii rei, ori câtu de neinsemnata ar fi „sembrí'a“, ce li-se acórda, si societatea ar trebui se se lapede de ei, chiar si candu densii s'aru oferí a-i serví gratisu.

In fine ce privesce asertiunea, ca invetiatorii buni suntu rari, dá, concedemu acést'a; inse un'a din cause, pentru ce invetiatorii buni nu suntu mai numerosi, este a se cautá chiar in invetiatorii rei, cari degradéza scól'a in ochii poporului, impiedeca ameliorarea salarielor, oferindu-se a serví pentru „plata mai paçina“, disgusta pre invetiatorii buni, cari se „genéza a fi colegi cu atari creature miserabile“ (a se vedé numerulu precedentu din S. R.) si-i facu a parasí chiamarea de invetiatoriu si a-si cautá alta mai convenabila si mai — profitabila. Si se nu ne miramu de acést'a; omulu este omu, si signatur'a tempului presentu este — interesulu. Atingându inse acestu momentu, amu ajunsu la a dóu'a causa, petrunce la noi invetiatorii buni suntu inca rari: — starea loru materiala si sociala este departe de a fi destulu de multiamitória; despre acést'a inse vomu vorbí in numerulu urmatoriu, anume intr'unu articlu:

Detorintie si drepturi.

Dela cursulu alu II-le agronomicu din Mediasiu.

(21—30 Augustu a. c.)

Domniloru redactori!

„Numai acela se póte privi de pierdutu, carele si-a pierdutu increderea in propriiele sale poteri“.

Acést'a enunciatune esita din gur'a unui literatu si oratoru eminentu, precumu este prea demnulu barbatu de scóla, d-lu Fanciscu Obert, parochu in Atielu, — acést'a enunciatune ecspresa intr'unu momentu solemn — Domineca in 15/27 Aug. a. c. in Atielu — a strabatutu ânimele nóstre ale ascultatoriloru si ne-a electrisatu spiritele pentru totu ce e bunu, frumosu si folositoriu: pentru progresu in cultura.

Cuvintele de sus resuna si acuma cá unu echo prolongitu in ânim'a mea si me indémna se-mi revocu in memoria trecutulu si se me cugétu la viitorulu nostru si alu scóleloru nóstre, intrebându-me, déca acestea corespundu pretensiuniloru juste din presinte, seau voru satisface missiunei maretie in viitoriu?

Si dupa o ecsaminare seriósa a lucrului trebuie se constatamu, ca nu i este usioru scólei poporale a corespunde missiunei sale, de óra ce spiritulu tempului pretinde astadi multu, fórte multu dela ea, mai multu decâtu dóra noi invetiatorii, cá factori principali ai aceleia, amu poté deocamdata prestá.

O dícu acést'a mai alesu façia de noulu adausu langa considerabil'a suma de probleme ale scólei: façia de instituirea, sustínerea si cultivarea cu succesu a „gradinelóru de scóla“.

Pentru respandirea acestei idei, la aparintia modeste, in fondu inse de cea mai mare importantia pentru scóla si indirecte pentru poporu; pentru latírea, precumu si pentru intruparea, aplicarea si introducerea acestei idei in viétia a lucratu si lucra cu assiduitate urzitorulu ei, Dr. Schwab; éra in urm'a sa si alaturea cu densulu mergu astadi multi barbati renumiti.

Intre altii amintescu numai colegiulu profesorulu dela institutulu pedagogicu din Troppau, si pre d-lu Dr. Salfeld, bravulu directoru alu scólei de agronomia din Mediasiu.

Acest'a, pentru cá nisuintiele sale se aiba resultatu practic, deschise in decursulu acestui anu dóua cursuri teoretice si practice in Mediasiu pentru invetiatorii de pe teritoriulu fundului regescu.

La ambe acestea cursuri avui si eu norocirea de a participá. Deci ve rogu dd. redactori, in interesulu causei, pentru carea militati, se publicati in pretiuitulu organu, ce redigeti, schitiele urmatórie, ecstrase din notitiile pensului statoritu pentru cursulu alu II-le, fiindu ca darea de séma referitória la cursulu I s'a fostu publicatu de catra altu prea stimatu colega alu meu in Nr. 37 alu „Gaz. Trans.“ din anulu acest'a.

Acestea permitiendu-le, voiú intrá cu permisiunea D-Vóstre in meritulu lucrului.

Dupa o alocutiune scurta, dar meduósa, cu carea directorulu Dr. Salfeld intimpiná pre invetiatorii intruniti,

se statorii urmatoriului planu de prelectiuni: Inainte de amiédiadi Dr. Salfeld câte 2 óre despre nutrirea plantelor si despre gunoire; profes. Mich. Ehrlich câte 1 óra despre ratezarea pomiloru (Baumschnitt). Dupa amiédiadi eescursiune in liberu; acolo din partea ambiloru profesori tractarea soiuriloru de pamentu (Bodenkunde), avendu la dispositia unu sfredelu pentru cercetarea pamentului in afundíme de c. 1 metru; éra odata seau de dóue ori debateri asupra unoru tese privitórie la gradinele de scóla.

Participanti la acestu cursu au fostu 40, dintre cari 28 Sasi si 12 Romani.

Dr. Salfeld: Nutrirea plantelor.

I. Introducere.

1. Conditiiuni pentru crescerea plantelor.

Conditiiuni pentru fertilitatea unui pamentu suntu:

a) cá acest'a se contína materialele necesarie pentru nutrire si b) se nu-i lipsésca nici calitatíle fisicale.

Se accentuieza momentuositatea chemiei in agricultura!

Crescerea plantelor e conditionata in generalu de 2 factori principali, cari suntu:

1. *Clim'a.* Asupra ei nu potemu dispune, decátu regulandu-o prin plantarea de paduri si garduri vie in inaltíme de 10—12 urme!

2. *Pamentulu.* Asupra acéstiua potemu influintiá, imbunatatíndu-lu prin gunoire.

Ér factorii speciali suntu:

1. *Aerulu.* Acest'a jóca unu rolu insemnatu atátu in pamentu, cátu si afara de pamentu (in atmosfera). Influinti'a sa se arata mai cu séma la incoltírea sementiei. Ecsperimente facute d. e. cu cucurudiulu seau papusoiulu au doveditu, ca la o adúncime de 10 cm. seau dupa o plóia chiar si numai la o adúncime de 4 cm. firile se desvólta mai bine si mai frumosu. Formandu-se dupa plóia o scórtia de pamentu, acést'a trebue sparta, cá aerulu se póta strabate la sementia si radecina.

2. *Lumin'a.* Ea este de lipsa pentru formarea verdetiei (Blatgrün). Cartofii d. e., cari incoltiescu in celaria seau pivnitie, remanu galbini, pentru ca le lipsece lumin'a si astfeliu acidulu carbonicu nu se póte descompune de ajunsu. Plantarea se se faca in distantie anumite. Gráulu in umbra este slabu in paiu si se culca. In ani senini seau cu multa lumina se facu fructele cele mai dulci, fiindu ca lumin'a inaintéza formarea sacharinului.

3. *Caldur'a.* Plantele de organisatiune mai superiorea au lipsa de caldura mai multa pentru desvoltarea loru, decátu cele de organisatiune mai inferióra. Multe plante incoltiescu numai la o caldura de 14—15°, altele inse si la o caldura de 6°.

4. *Ap'a.* Ea inca este unu factoru principalu la crescerea si desvoltarea plantelor, de óra ce plantele evaporéza multa apa si nu potu sugé din pamentu decátu acele parti nutritórie, cari s'au disolvatu deja in apa. In ani secetosii plantele prosperéza fórté bine nu-

mai in pamentu gunoitu de ajunsu, in pamentu sterpu inse nu.

5. *Pamentulu.* Acest'a e indispensabilu la producerea de plante „en gros“; cáci procurandu plantei stabilitate si nutrindu-o treptatu sub influinti'a aerului efeptuiesce germinatiunea.

2. Elementele nutritória ale plantelor.

Vrendu a affá elementele, cu cari se nutrescu plantele, trebue se le supunemu pre acestea unei analise chemice.

Prin ardere se descompune ori ce corpu organicu (planta, animalu etc.) in 2 parti constitutive; Un'a contíne materialele combustibile (ardibile) seau organice, alt'a partíle necombustibile (neardibile) seau anorganice.

Sacharulu curatu arde de totu fora remasítia de cenusia; de aseminea amilulu (intaré'l'a seau amidonulu (reine Stärke). Sacharulu si amilulu contínu in proportiuni diverse carboniu, ocsigenu si idrogenu, elemente gazóse, cari nu se potu descompune mai departe.

Albuminulu seau albusiulu plantelor (Pflanzen-eiweis) mai contíne afara de dísele 3 elemente inca si nitrogenu si puçine parti de sulfuru (putiósa). Din acelesi elemente, cá si albuminulu este compusa si col'a seau cleiulu, carele se afla sub cój'a grauntieloru de bucate si midilocesce cleiosiarea albuminului, facíndu-lu abilu pentru frementare.

Cele 4 elemente: carboniulu, ocsigenulu, idrogenulu si nitrogenulu compunu partea ardí-bila si cea mai insemnata a plantelor.

In cenusia se afla base si acide (acrimi). Acidele se cunoscu pe aceea, ca charti'a galbina de „curcuma“ in ele se face bruna, ér basele pe aceea, cá charti'a vêneta de „lacmus“ se face rosia.

Din analis'a plantelor superióre resulta cam urmátóriele:

Base: cali, natronu, calciu († ocsigenu), magnesia, ocside de fieru si de manganu (sàri).

Acide: Acidu fosforicu, sulfuricu, siliciu (Kiesel-säure) si carbonicu; apoi chloru, bromu si iod. Acestea 3 substituescu sàrile si obvinu mai cu séma in plantele maritime (Seepflanzen).

Astfeliu împarechiate, câte 2 base si câte 2 acide, elementele aceste compunu cenusi'a plantelor.

(Va urmá).

Pregatiri la scrisu.

Ecsercitiulu IV.

Desemnarea linieloru.

(Urmare.)

5. Linie orizontale, verticale si piedísie. Liniile drepte suntu seau orizontale, seau verticale, seau piedísie. Aceste concepte de directiuni, fiindu dupa natur'a loru abstracte, se infaçiosieza cu ajutoriulu obiectelor concrete, cáma asia: Prunciloru, priviti la tabla!

Câte margini are? Carea e marginea de a drépt'a? de a stang'a? Cumu vomu numí marginea acést'a? (din sus). Dar acést'a lalta? (din diosu). Arata cu degetulu in aeru, cumu fuge marginea de din sus a tablei! Mergi cu degetulu alaturea cu ea, Ce e acést'a? (mésa). Cumu fuge si tabl'a mesei? Cumu fuge podulu chiliei? Ce mai fuge in scóla asia? (padimentulu, tablele bance-loru etc.) Bine: tóte acestea fugu dela stang'a oblu spre drépt'a. Potere-ati, prunciloru, trage o linia, carea inca se fuga dela drépt'a oblu spre stang'a? (Inv. trage un'a cu linealulu pe tabla). Ce linia e acést'a, pentru ca fuge oblu intr'o lature? (drépta). Si in care lature fuge? (dela stang'a oblu spre drépt'a). Arata acést'a cu man'a in aeru. Aratati cu totii! (Se deprinde si in tactu). Vomu trage acumu linie de acestea si pe tablitié, inse vomu face mai antâiu totu deaun'a cele dóue puncte din capete (la inceputu mai aprópe de olalta, apoi successive totu mai departate). Atentiune! Punctele: 1, 2! Impreunati-le: 1, 2! Se deprinde bine!

Aici am ceva, ce pana acuma dóra n'ati mai ve-diutu nici odata. Acést'a e o bucata de spagatu sub-tire, capetulu acest'a e versatu in unu glontiu de plumbu. Acestu aparatu se numesce lotu, si se folosesc de zidari si bardasi la claditul caseloru, — spre ce? ve voiu spune mai târdiu. Déca tñu capetulu spagatului cu man'a stanga, si lasu glontiulu se cadia catra pa-mentu, atunci spagatulu se intinde. Arata-mi, B, cu man'a in aeru, cum fuge spagatulu acuma? Bine, fuge din sus oblu in diosu. Uitatí-ve in scóla! Ce lu-cruri fugu asemenea din sus oblu in diosu? (petiórele la mésa, parietii, usorii usiei si ai ferestriloru etc.) Se potu trage si linie, cari se fuga din sus oblu in diosu, — éca! (Inv. trage pe tabla o linia verticala). Vino si tu, G, la tabla, si trage cu cret'a o atare linie! Acumu va trage un'a, S! T! V! Acumu cu totii pe tablitié! Antâiu érași dóua puncte; cumu voru stá acelea? (peste olalta). Se deprindu bine, cá mai sus!

Prunciloru, lini'a acést'a fuge dela stang'a oblu spre drépt'a, ésta lalta din sus oblu in diosu; acést'a se díce orizontala, bagati bine de séma: o-ri-zon-ta-la; ésta lalta verticala, ver-ti-ca-la. Cumu fuge acést'a? Cumu se numesce, C? E? I? Si ést'a lalta, L? O? T? Acumu invetiatoriulu provóca pre scolari, a-sí luá tablitiéle, stilurile si liniutiéle, si a trage din margine in margine linie drepte orizontale, pana ce voru implé tablitiéle; apoi preste aceste tragu linie verticale, asia cá se se nasca cvadrate frumóse, asemene de mari. Acést'a se repetiesce de mai multe ori!

Prunciloru, voi sciti acumu, cari linie se numesce orizontale, si cari verticale. Spuneti-mi: orizontala seuu verticala e faci'a unei cóste? Dreptu aveti, cóst'a nu e nici orizontala, nici verticala. Aratati cu man'a in aeru, cumu fuge o cósta de délu! Uitatu-vati bine la coperisiulu caseloru, Cumu fugu laturile unui coperisiu? Bine, cá si cóstele unui délu. Prunciloru, ce fuge asia (face o atare linie pe tabla), se díce costisiu seuu pie-dísiu seuu oblicu. Dí si tu acést'a! Cumu e dara lini'a

acést'a? (piedisia; se díce in choru). Inv. trage pe tabla o linia orizontala, un'a verticala si un'a piedisia, si apoi intréba: Prunciloru, care dintre aceste 3 feliiuri de linie suntu drepte si cari strámbe? (Acést'a intrebare e pentru aceea la locu, pentru ca copii tñu numai pre cea orizontala de drépt'a; acést'a intipuire falsa trebuie rectificata!) Bine ai dísu, D, tóte suntu drepte; pentru ce? (pentru ca fugu oblu intr'o lature). Cumu fuge cea orizontala? Cea verticala? Cea piedisia? Cele piedisie potu fugí seuu dela stang'a spre drépt'a in sus, seuu dela stang'a spre drépt'a in diosu:

Cea de antâiu se póte trage seuu din diosu in sus — atunci nu apesamu cu stilulu, cá se fia câtu se póte de subtíre; seuu din sus in diosu, — atunci apesamu mai tarisioru, cá lini'a se fia grósa:

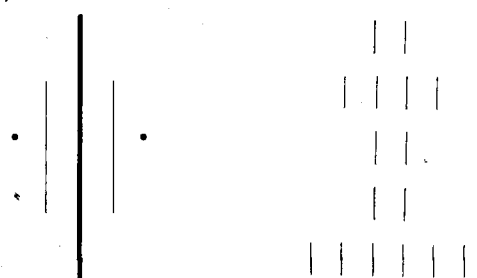
Se deprindu bine tóte speciele!

6. Linie paralele. Inv. desémna pre tabla o linia orizontala, si intréba: Ce linia e acést'a? Dupa aceea mai desémna un'a paralelu cu cea de antâiu, in-trebandu érași cá mai sus. Apoi trage in óre care de-partare alte dóue linie, cari inse se nu fia paralele, ci la unu capetu se se apropia binisioru de olalta. Acumu face pre scolari a priví bine ambele parecchi de linia si a aflá diferinti'a dintre ele. „Vedeti, prunciloru, aceste dóue suntu pre totindenea asemenea de departe de olalta, estelalte inse nu, càci ici suntu mai apropiate decâtu ici. Candu dóue linie suntu asemenea de departe de olalta, se numesce paralele, pa-ra-le-le. Vino, G, la tabla, si-mi arata, cari linie suntu paralele! Aici e linealulu si cret'a; trage dóue linie paralele! Trage acumu tu, S, trei linie paralele! Tablitiéle afara: 1, 2, 3! Im-pleti laturea tablitiéi de linie paralele orizontale! — Pentru cá invetiamentulu se fia interesantu, inv. de-sémna pe tabla figuri din linii orizontale, paralele, d. e.

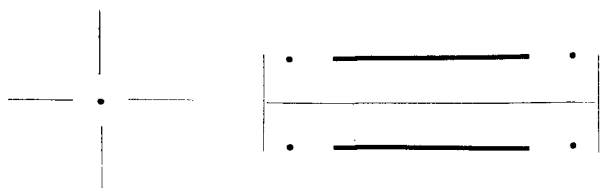

Ce linia amu trasu acumu pe tabla? (un'a verti-cala). Potére-ati trage alta paralelu cu ea? Cumu ar trebui se fuga si aceea? (inca verticalu). Éca-o! Trage acumu si tu V., dóue verticale paralele cu cret'a pe tabla! Acumu cu totii pe tablitié! (Se deprinde bine).

Dupa aceea se desémna figuri din linie verticale paralele, d. e.

Din horizontale si verticale, si din puncte:

Ce linia e acést'a? (piedisia). Vino, H, si trage un'a paralelu cu ea! Cumu trebuie se fia si adóu'a? asemenea piedisia). Se deprindu si paralele piedisie!

Acumu urméza spre deprindere figuri compuse din linie orizontale, verticale si piedisie, desemnate in cvadrate, (a se vedé Scriptolegi'a, pag. 73!)

7. Ânghiuri. Inv. trage o linia verticala, si din capetulu ei alt'a orizontala. „Ce am facutu io acumu, prunciloru? Diceti: „Ai impreunatu o linia verticala cu un'a orizontala“. Cercati, a face si voi asemenea cu man'a in aeru! Acumu in tactu: man'a in sus! in diosu! ip drépt'a! (seau si numerandu: 1, 2, 3! Stilurile amana! Puneti-le in marginea tablitei din sus spre stang'a! Trageti in diosu! acumu in drépt'a! Inca odata! (Se repetiesce de mai multe ori in tactu). Apoi se facu si alte combinari, d. e.

„Prunciloru, dóue linie impreunate asia (se arata pe tabla) facu unu ânghiu. Aratati-mi ânghiuri aici in scóla!“ Ânghiurile potu fi si mai ascutite (se arata). Se desémna totu feliulu de ânghiuri.

(Va urmá).

Invetiamentulu intuitivu.

Conversatiune cu pruncii despre iérna.

Observare prealabila. Sosindu deja iérn'a, amu crediutu a ne abate pe unu momentu dela planulu urmamatu pana aici, de a tractá adeca invetiamentulu intuitivu in ordine mai sistematica, si a ne ocupá astadi de noulu óspe, ce de asta data s'a prezentatu atátu de timpuríu si cu tóta poterea, — de iérna.

A. Planulu:

1. Numele.
2. Semnele iernei (in forma desvoltata):
 - a) este frigu si ninge;
 - b) casele, stradele, gradinele si campurile suntu acoperite cu néua;
 - c) riurile si lacurile suntu inghiaçiate;
 - d) ómenii petrecu mai multu in case si se imbraca in haine de iérna;
 - e) vitele de casa suntu puse la grasdu;
 - f) pomii suntu fora frunza;
 - g) dílele suntu mici, noptíle mari.

3. Viéti'a (pe scurtu):

- a) pe strade,
- b) pe riuri,
- c) pe campu,
- d) in padúre,
- e) in casa.

B. Tractarea.

„Prunciloru, cu vre-o câte-va septemani mai inainte erá caldu si ne scaldámu; cumu se numesce tēmpulu, — anotēmpulu — candu afara este caldu si ne potēmu scaldá? (véra). Vér'a inse a trecutu; ce este acum'a? Choru: Acum'a este iérna.

Se vedemu, pe ce potēmu cunósce, ca acum'a este iérna. Iérn'a nu potēmu petrece multu pe afara; pentru ce nu? (este frigu). Cumu este asiadara iérn'a? (Iérn'a este frigu). Vér'a plóua; ce se intēpla inse iérn'a? (Iérn'a ninge). Mai inainte amu dísu, ca „iérn'a este frigu“; acumu, ca „iérn'a ninge“. Diceti acést'a intru un'a! Choru: Iérn'a este frigu si ninge. — Ce ninge? (néua, zapada, ometu). Unde se afla néu'a? (Se desvólta: pe case, pe strade, in gradine, pe campuri). Asiadara cu ce suntu acoperite iérn'a — casele? stradele? gradinele? campurile? Choru: Casele, stradele, gradinele si campurile suntu acoperite cu néua. — Voi ati fostu iérn'a la ríu; cumu este ríulu iérn'a? (ríulu este inghiaçiatu). Langa satulu nostru, sciti colo! este apa statatória; cumu se numesce? (lacu). Cumu este si laculu iérn'a? Numai unu ríu inghiaçia iérn'a? Si numai laculu nostru inghiaçia iérn'a? Asiadara: cumu suntu iérn'a ríurile si lacurile? Choru: Iérn'a ríurile si lacurile suntu inghiaçiate. — Ati dísu mai inainte, ca iérn'a este frigu; pretotindenea este frigu? Unde este mai frigu? (afara). Cumu este in casa? Pentru ce in casa este mai caldu? Cu ce facemu focu? Pentru ce nu lasamu se fia si in casa frigu cá afara? Deci: unde petrecu mai multu ómenii iérn'a? Ei inse nu potu fi totu numai in casa, ci cauta se ésa si pe afara, pentru ca au de lucru; ce facu ei, cá se nu sentiésca tare frigulu? Formulare si deprindere: Ómenii petrecu mai multu in case si se imbraca in haine de iérna. (Aplicare morala: indurare spre ómeni seraci). — Ómenii tīnu la casa vite; numiti mai multe feliuri de vite! Ce facu ómenii cu vitele acestea vér'a? Dar iérn'a? Choru: Vitele de casa suntu puse la grasdu. — Candu v'ati uitá la unu pomu, potēre-ati cunósce pe elu, ca véra este au iérna? Pe ce ati cunósce, ca este véra? iérna? Asiadara: cumu suntu pomii iérn'a? Choru: Pomii suntu fora frunze. — Vedeti, prunciloru, ca iérn'a se cunósce pe mai multe semne, pe frigu, pe néua, pe ghiaçia, pe ómeni, pe vite, pe pomi; póte-se ea cunósce pe díle si nopti? Cumu suntu iérn'a dílele? si noptíle? Choru: dílele suntu mici, noptíle suntu mari.

Repetitiune: Invetiatoriulu intréba astfeliu, cá scolarii se respundia cu cuvintele subliniate. Se deprinde totulu bine! In urma invetiatoriulu propune prunciloru liberu

(adeca fora carte) si câtu se póte de frumosu o poesióra scurta despre iérna, o repetiesce pana candu micutii o scíu de rostu, si avendu melodia i invétia a o si cantá.

In modulu acest'a se tractéza si punctulu 3. Ni-arú paré fórte bine, candu unulu seau altulu dintre domnii invetiatori ne-arú suprinde cu unu tractatu practicú asupra acestui punctu; l'am publicá cu tóta placerea in colónele acestei foi. Planulu e datu. —

Instrumentu fundatiunálu

pentru institutelu de invetiamentu si educatiune din districtulu Naseudului in Transilvani'a.

(Urmare).

V. Fiindu-cá fondulu numitu mai inainte alu „**monturului**“, si acumu de „**stipendia**“ este destinatu pentru ajutorarea scolariloru mai scapatati din fii celoru 44 comunitati proprietarie confiniarie, pre cari cu tóte cá voru fí avendu pregatirile recerute si aru voi a pasí la institute mai inalte, nu i-arú ajutá midilócele proprie, asia remanendu fondulu si isvórale lui neatinse, din interesele si veniturile lui curate se se formeze stipendia amesurate impregiurariloru, din cari se se impartasiésca numai fii celoru 44 comunitati confiniarie, cari au constituitu regimentulu alu II-lea romanu de margine si suntu proprietarielu fondului acestuia.

Pentru institutululu acest'a de stipendia suntu de a se compune statute separate totu prin persónele insarcinate cu compunerea statuteloru pentru administratiunea fonduriloru.

La compunerea statuteloru acestor'a, intru câtu se va defige in ele numerulu si marimea stipendialoru, precumu si ramurile de sciintia si arte, pentru cari si unde se se dèe stipendia, suntu éراس de a se trage in consideratiune si a se folosí de indreptariu alte asemenea institute filantropice publice si private din patria.

Primirea si ratificarea statuteloru acestor'a se se intemple numai prin adunarea generala a comitetului confiniariu, in fiinti'a de faíia celu puíinu **adóue din trei parti** din membrii lui ordinari.

Cá la acestea stipendia se fia totu deaun'a competitori in abundantia din fii proprietariloru fosti confiniari, va avé comitetulu confiniariu de a priveghiá dupa talente eminenti nu numai intre scolari, dar si intre cei, cari nu ambla la scóla, si aflandu talente pentru ori si ce ramu de sciintia seau arte, suntu de a se considerá cu preferintia, fora respectu personalu, familiaru seau materialu si celu puíinu a treia parte din stipendia de intrebuintiatu spre a se radicá intre Romani clas'a cetatienésca, adeca spre imbraíisiera, latírea si consolidarea meserieloru de totu soiulu.

Stipendiale se voru impartí la cei mai demni numai dupa permiterea unei publicari concursuale, fia cui inse-i stá in vóia a insinuá tineri cu talentu, cari póte nu aru scí seau nu aru fí in stare a competi.

Tóte acestea inse se se cuprindia in statute mai apriatu.

VI. Fondulu numitu pana acum'a alu „**proventeloru**“, si de acumu inainte „**scolasticu**“, luandu-si comunitatle subscrise de devisa „literatur'a si cultur'a poporului romanu in tóte ramurile de sciintia, arte si meseria“, de acuma incolo, si dupa ce ni se va transpune cu tóte isvórale sale, se se intrebuintieze singuru numai pentru scopuri scolastice, si adeca:

1. Fiindu cá in fondulu acest'a curge venitululu din dreptulu de cárcimaritu de impreuna cu venitululu din cárcimaritululu de 3 luni de tómma, care din urma si pana acumu curgea in fondulu **scolasticu comunalu** alu fia-carei comunitati, asia in comunitatle, cari si inainte de militarisare au fostu libere, cari póte-si voru reprimi regalele mai inainte decátu celelalte, cumulandu-se de acumu incolo venitululu cárcimaritululu de 3 luni cu cel'a de preste totu anulu, si intrandu acumu totu venitululu acest'a in fondulu „**proventeloru**“ seau „**scolasticu**“, din venitululu acest'a, carele de altmintrea este celu principalu alu fondului, ecstragúndu-se contributiunea imperatésca, a patr'a parte a intregului venitu din regalele acestuia, se va ecstradee casseloru comunale respective, amesuratu venitululu din regalele aceloru comunitati, care parte va servi si mai incolo spre intregirea fondului scóleloru comunale si acoperirea altoru spese ale comunitatiloru; é' cele alalte trei parti ale intregului venitu curatu din regalele de cárcimaritu voru remané in fondulu **proventeloru recte: scolasticu**.

2. Din fondulu acest'a se se sustína si pre viitoriu cele cincí scóle triviale din: **Monoru, Borgo - Prundu, Sán-Georgiu, Telciu si Zagr'a**.

Acestea cincí scóle se voru organísá dupa cerintiele de faíia, si salariulu docentiloru asemenea se va imbunatatí dupa impregiurari.

3. Scól'a normala de 4 clase din **Naseudu** dorimu se se reorganiseze dupa planurile cele mai nóue de invetiamentu din deceniulu nostru, si salariulu docentiloru se se imbunatatíésca amesuratu altoru scóle normale din patria.

Langa scól'a acést'a se se adauga si o scóla mai inalta de fetitie organísata conformu altoru asemeni scóle din patria, mai alesu inse dorimu, cá in acést'a scóla pre langa invetiaturile scolastice, se se ecsercite cu cea mai mare diligintia deprinderea fetitieloru la curatíia, gatirea mancariloru, lucrulu maniloru de totu soiulu si la gradinaritu.

Scól'a normala cu scól'a de fetitie va portá numele **Maiestatiei Sale** alu prea bunei nóstre Imperatése si Dómnei nóstre **Elisabet'a**, sub numirea de „**Institutulu Elisabetinu**“.

4. In opidulu **Naseudu**, carele atátu pre tempulu militariei confiniarie, câtu si de atunci incóce si acum'a este centrulu si resiedinti'a oficiului supremu politicu alu acestui districtu, se se fundeze si radice unu **Gimnasiu completu nationalu romanu**, in carele se se predèe tóte acelea sciintie, cari s'au predatu pana acum'a si

se voru predá pre viitoriu in celelalte gimnasia complete publice ale patriei.

a) Acestu gimnasiu se fia institutu publicu si se se numere intre celelalte gimnasia complete ale patriei.

b) In acestu gimnasiu va avé dreptu de a invetiá ori si cine fora destingere de natiunalitate si religiune.

c) Pentru organisarea din laintru, precumu si pentru metodulu invetiamentulu se se compuna unu statutu, in carele se se ecsprime curatu, cá **limb'a invetiamentulu** pentru totu deaun'a cátu va sustá acestu institutu, se fia cea **romana**, inse celelalte limbe ale patriei inca se se invetie si pentru fiacare invetiacele se fia obligate, sperandu, ca in gimnasiale celoru alalte natiunalitati din patria cu asemenea respectu voru fi catra limb'a nóstra; — mai incolo voimu: cá in statutu se se ingrigésca si despre aceea, cá sciintiele filosofice si matematice se se predée cátu mai pe largu, ér' pentra istori'a natiunala romana si literatur'a limbei romane se se infiintieze si se fia o **catedra** de sene, carea póte la alte gimnasia nu va fi ecsistandu; — asemenea dorimu: cá artile frumóse: pictur'a si music'a vocala si instrumentala, cari la Romani pana acum'a fura atátu de parasite, se se iée in destinsa consideratiune.

d) Langa clasele gimnasiale se se radice si unu despartimentu pentru sciintiele reale intru unu cursu de trei seau mai multi ani asemenea altoru scóle reale din patria, cu aceea destingere numai, cá in acestu ramu de scóla tóte sciintiele se voru propune in limb'a **romana**.

Organisarea din laintru si planulu de invetiamentu se fia intocmitu astu-feliu, incátu acolea se-si póta castigá tinerii pregatirile necesarie pentru totu ramulu de meserie, arti si sciintiele tehnice.

Mai alesu dorimu, cá in acestu despartimentu se se radice o catedra pentru agronomia, ortologia si pomologia atátu teoretica cátu si practica.

e) Pentru compunerea statuteloru acestui institutu gimnasialu se va ingrigí presedintele comitetulu confiniariu in contielegere cu barbati de litere din districtu si afora de districtulu acest'a, ér' acceptarea loru se concrede comitetulu confiniariu in adunarea sa generala.

f) Pentru inlocarea atátu a scólei normale si de fetitie, cátu si a claseloru gimnasiale si scólei reale se se radice unu edificiu dupa architectur'a moderna, carele se fia destulu pentru tóte scólele sus-atinse. — Edificiulu acest'a se se radice intru unu locu, care va fi mai corespundietoriu scopulu, considerandu-se si aceea, cá prin edificiu acest'a totu odata se se infrumsetieze si opidulu Naseudu.

g) Radicarea acestui edificiu se se intocmésca asia, cátu cu primavér'a anulu 1863 se se incépa construirea.

h) Tóte cele dise pana aici au se se intocmésca asia, cátu ecsoperandu-se si concesionile necesarie, cu inceputulu anulu scolasticu 1863/4 se se deschida si incépa I-a clasa gimnasiala si I-a clasa a scólei reale, si asia in totu anulu se se inmultiésca cu câte o clasa pana se voru completá.

Fiindu cá inse edificiu pana atunci póte nu va fi gata, asiá cá numitele clase totusi se se póta incepe, pana la finirea construirei se se inchirieze o casa corespundietória scopulu acestuia.

i) Cu ingrigirea despre construirea si inchiriarea altei case pana la finirea edificiu se insarcina presedintele comitetulu confiniariu, caruia i stau sub dispu-setiune ampoiati comisiunei administratíorie econome a fonduriloru.

k) Institutulu acest'a gimnasialu se póte in totu tempulu ecsistintiei sale numele Maiestatiei Sale alu prea bunulu nostru Imperatu si Domnu **Franciscu Josefu I.**, cu numirea de „**Gimnasiulu Franciscu Josefianu**“.

(Va urmá).

Corespundintia.

Domniloru redactori!

Referitoriu la noutatea „o invetiatória aristocratica“ dintre varietatíle numerulu 42 alu „Scólei Romane“, me aflu indemnatu, vedindu cá nu sunteti ecsactu informati, a face urmatóriele observatiuni.

Contes'a Antoni'a de Gerando, pre carea am onóre a o cunósce si in persóna, a infiintiatu in comun'a dominiulu seu, in Hosufalau, langa Bai'a-mare, prelanga scól'a ecsistenta romana, o scóla magiara, pre carea o si sustine si dotéza. Comun'a Hosufalau e o comuna frumósa romana, in care locuiescu si puçini magiari. Cá contes'a a infiintiatu o scóla magiara pentru magiarii din acést'a comuna, este lucru frumosu si demnu de tóta laud'a; dar' cá contes'a influintiéza asupra parintiloru romani, cá se-si tramita copii in acést'a scóla, si nu in scól'a loru, pe care nu scimu se o spriginésca contes'a cu ceva, aflamu cá:

1. nu convine cu rolulu de parinte adeveratu si impartialu, care ar' trebuí se-lu tina inaintea ochiloru fia-care posesoru mare façia de asia numitii „supusi“ ai loru;

2. nu convine cu legea despre instructiune, care dice: cumucá fia-care cetatianu se iée instructiune in limb'a sa materna;

3. cá este unu „nonsens“ pedagogicu, o maltratare a copiiloru si-o pierdere enorma de tempu a instrúá copii cei mici intr'o limba, pre carea ei nu o vorbescu si precepu, prin unu invetiatoriu, care nu scie nici o bóba romanesece. Iasu se judece ori-care pedagogu impartialu: este óre iertatu a se face rezultatulu instructiunei problematicu in interesulu unoru utopie nationale séu profesionale? De aceste vederi nu credu se fi impartasitu contes'a cu unu Michelet, Quinet si Reclu.

In fine, ce se tîne de „modelitatea“ scólei infiintiate de contesa, am se observu, cá acést'a scóla póte se servésca de modelu pentru multe scóle in Cetatea de piétra, unde suntu scóle de totu rele; dar' de este asiá de buna, cá cele romane din Siomcut'a-mare — apoi i gratulamu.

Unulu, care se intereséza mai multu de instructiunaz: poporala, de cátu de política.

Sentintie.

Déca este fericire a fi de origine ilustra, apoi nu este mai puşina fericire a face prin virtutle tale se tise uite originea.

Numai acela este adevratu ferice, pre carele nu fericirea l'a fericitu.

Domnirea de sene este uniculu midilocu pentru a scapá de domnirea straina.

Nimicu mai ridiculu decâtu unu omu de puşina importantia intr'unu accesu de manía; elu sémena unui musfnoi, carele arunca focu.

Nevó'a este invetiátó'ia cea mai escelenta; inse nime nu merge bucurosu la ea in scóla.

Intre toti invetiatorii Amoru (iubirea) face cu discipulii sei celu mai mare progresu.

Draculu, spre a fi adóratu in seclulu nostru, si-a schimbatu numele; acumu se chiama — interesu.

Portarea graviteticá seau afectata face trebuintia ómeniloru fora valóre interna, intocmai precumu pielea seau scórti'a tare face trebuintia insecteloru fora ósa; si unii si altii, lipsiti de acestu radímu, si-arú pierde tóta consistinti'a;

Varietati.

(Cumú onoréza altii pre marii lorú barbatú).

Comitetulu pentru adó'u adunare generala a invetiatoriloru magiari a decisu intr'o siedintia ecstraordinaria a se adresá catra toti invetiatorii poporali din Ungari'a, cá se serbeze in totu anulu díu'a nascerei lui Franciscu Deacu, tñendu scolariloru cu aceea ocaziune cuventari comodate si facñdu-le impartasñri din viét'ia marelui barbatu, cá astfelu junimea si natiunea se cunósca de timpuriu caracterulu seu sublimu si faptele sale marerie, se se indemne a calcá in urmele lui si se multiamésca lui Domnedieu, cà-ci le-a tramisu unu barbatu, carele a fostu natiunei stèlpu de ecsistintia, si junimei modelu de virtute. Reuniunile invetiatoriloru poporali din capital'a Budapest'a s'au grabitu a acceptá propunerea si a decide din parte-le, cá in fiacare scóla poporala din Budapest'a amintirea lui Franciscu Deacu se se serbeze in totu anulu la 17 Optobre; totu odata au insarcinatu pre comitetulu propunetoriu a compune biografí'a lui Deacu in dóue editiuni, un'a pentru junime si alt'a pentru poporu, ilustrandu fia carea cu portretulu lui Deacu. Editiunea pentru junime este de dóue cóle, formatu 16 si costa 10 cr. Din venitulú curatu se voru formá stipendia pe la institutele, la cari a studiatu Deacu, dar' numai pentru fii eminenti de invetiatori poporali.

Vorbindu de acést'a, ne vine in minte, ca capital'a Moldaviei, Iasi, inca decise in anulu trecutú, a serbá de aici incolo in totu anulu la 1-a Optobre memori'a principelui moldovénu Gregoriu Ghic'a, carele in aceea dí la anulu

1777 fú ucisu de Turci, pentru ca protestase in contr'a anectarei Bucovinei la Austri'a.

(Inspectoru scolasticu). Ministrulu de culte si instructiune publica a denumitu de inspectoru scolasticu pentru comitatulu Turd'a pre Moldován Gregoriu.

(Serbi'a si scólele sale). Regimulu serbescu a publicatu puşinu mai inainte de inceperea resboiului cu Turcii urmatóriele date statistice relative la institutele de cultura din acelu principatu: Serbi'a cu o poporatiune de 1,222.000 suflete a avutu la finea anului 1873 o universitate cu 11 profesori si 196 studenti, unu seminariu teologiu cu 11 profesori si 279 clerici, unu seminariu pedagogicu cu 11 profesori si 59 elevi, 17 gimnasia cu 59 profesori si 1186 studenti, 11 scóle de meserie cu 49 profesori si 546 scolari, o scóla superiara de fete cu 26 profesori si 238 eleve, 507 scóle poporale cu 627 invetiatori si 22.756 scolari; afara de aceste inca 13 scóle private. In calculu de midilocu se vinu pe o scóla poporala 44 de prunci, pe unu invetiatorin 36 de prunci. Dintre recrutii armatei serbesci numai 15% au sciutu scrie si cetí, si fiindu ca numerulu celoru ce au amblatu la scóla face 22%, trebue se presupunemu ca 7% din ei, parasindu scól'a, éراس au uitatu cele invetiate in scóla. Adevratu, ca datele acestea nu suntú prea multiamitórie; se nu uitamu inse, ca prim'a scóla s'a infintiatu in Serbi'a abia numai la anulu 1830 si ca jugulu turcescu a impiedecatu multu desvoltarea causei scolarie. In totu casulu merita tóta recunoscenti'a, ca in tempu de 40 de ani s'au infintiatu aprópe la 600 de scóle. Seminaríulu pedagogicu s'a deschisu la anulu 1871 in Craguevatiu, va se díca in centrulu tierei. Seminaristii locuiescu in institutu, unde au tóta intertentiunea; in schimbu trebue se se oblige a serví statului 6 ani cá invetiatori. Se intielege inse de sene, ca servitiulu acest'a nu-i scutesce de servitiulu militariu. Obiectele de invetiamentu propuse in seminariu suntú: Doctrin'a, limb'a si literatur'a serbésca, limb'a slavona, (careá este limb'a bisericésca, buna óra cumu este limb'a latina in biseric'a catolica), cantulu bisericescu, limb'a germana, istori'a, geografí'a, matematic'a, sciintiele naturale, metodic'a, pedagogí'a, psihologí'a, dietetic'a seau higien'a, drepturile si datorintiele civile, desemnulu si caligrafí'a. Seminaríulu posiede unu cabinetu fisicalu, unu laboratoriu chemicu si o biblioteca de 2000 tomuri.

B. P. B.

Post'a redactiunei.

D-lui L. in D.: primitu, multiumimu!

D-lui I. B. in C. m. primitu 5 fl.

D-lui C. Berariu in Stremtiu: Te miri, ca nu-Ti mai vine »Scól'a Romana« desí — precumu díci — cól'a de prenumeratiune tramisa de Maritulú Ordinariatu si de oficiulu protopescu ai subscrisu-o D-Ta si multi alti invetiatori. Afa, d-le, ca aceea cóla nóue nu ni-a venitu. De altmintrea la cerereá D-Tale »Scól'a Romana« Ti-s'a tramisu astadi dela iuceputu.